

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาบุคคลให้มีศักยภาพ มีความรู้ความสามารถที่จะปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และสามารถสร้างสรรค์ความรู้ที่นำมาสู่การพัฒนาประเทศชาติและสังคมได้ พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้รองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี โดยให้ความสำคัญสูงสุดกับการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner Centeredness) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง สามารถพัฒนาตนตามศักยภาพ และสามารถแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนจึงเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545 - 2549) ก็ได้มีเป้าหมายหลักเพื่อวางรากฐานการพัฒนาประเทศระยะยาวให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างรู้เท่าทันโลกด้วยการพัฒนาคุณภาพคน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญที่จะต้องพัฒนาให้เต็มศักยภาพ และสอดคล้องกับพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่ง Freire (1970, อ้างใน ทิศนา แจมมนี, 2545) กล่าวว่า เป้าหมายของการศึกษา คือ การสร้างจิตสำนึกของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตามสภาพจริง และเชื่อในเรื่องการแปลงรูปประสบการณ์สู่การปฏิบัติจริง ทั้งนักทฤษฎี และนักปฏิบัติได้สนับสนุนการสร้างความรู้ความเข้าใจ และยอมรับการเรียนรู้แบบประสบการณ์ ปัจจุบันจึงได้มีการใช้ และพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบประสบการณ์มากขึ้น

ในเรื่องการเรียนรู้แบบประสบการณ์ (Experiential Learning) นั้น สมศักดิ์ ภูวิภาคารวรรณ์ (2544, หน้า 39) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้แบบประสบการณ์ว่า หมายถึง การเรียนรู้จากประสบการณ์ หรือการเรียนรู้จากการได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยผู้เรียนได้มีโอกาสรับประสบการณ์ และได้รับการกระตุ้นให้สะท้อนสิ่งต่าง ๆ ที่ได้จากประสบการณ์ออกมาเพื่อพัฒนาทักษะและเจตคติ ซึ่งสามารถใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เป็นตัวเชื่อมโยงให้ผู้เรียนก้าวสู่การเรียนรู้เกี่ยวกับโลกรอบตัวของเขา

การท่องเที่ยวทัศนศึกษา เป็นวิธีการเรียนรู้แบบประสบการณ์ที่สำคัญวิธีการหนึ่ง ที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ด้วยการสัมผัสกับเหตุการณ์ สถานที่ และบุคคลในสถานการณ์จริง

โดยมุ่งให้ผู้ร่วมในการท่องเที่ยวได้เรียนรู้จากการสังเกตสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง หรือสังเกตจากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง อันจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้และจดจำประสบการณ์ได้อย่างแม่นยำ นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสอันดีของการได้พบปะสัมผัสกับผู้คนหลาย ๆ คน หลาย ๆ กลุ่ม และได้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเป็นการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวทัศนศึกษาที่จะให้ได้ผลดีนั้น ต้องอาศัยการวางแผนและเตรียมการที่รัดกุมถี่ถ้วนกว่าการเตรียมการจัดการท่องเที่ยวโดยทั่วไป เพราะการท่องเที่ยวทัศนศึกษาที่ดีจะเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือกิจกรรมในหลักสูตรที่ผู้เรียนได้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ เจตคติ จนสามารถคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้มาประยุกต์ใช้พัฒนาตนเองได้ ซึ่ง ชัยวัช ไทย (2529, หน้า 2-3) ได้กล่าวถึงคุณค่าของการท่องเที่ยวทัศนศึกษาไว้ดังนี้ คือ

1. ช่วยให้ได้รับประสบการณ์ตรงตามสภาพเป็นจริง ซึ่งนับเป็นวิธีถ่ายทอดประสบการณ์ของมนุษย์ที่ได้ผลดีที่สุด
2. สภาพ หรือบรรยากาศของการท่องเที่ยวแตกต่างไปจากสภาพในชีวิตประจำวัน เป็นสภาพการณ์ที่น่าสนใจ น่าตื่นเต้น ก่อให้เกิดความเพลิดเพลินในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ
3. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา ถ้าจัดกิจกรรมประกอบให้ดีจะทำให้เกิดการเรียนรู้ และเรื่องราวต่าง ๆ ได้แม่นยำ และยาวนาน
4. การที่ได้เห็นสภาพที่แท้จริงของชุมชน ทำให้เข้าใจเรื่องราว เข้าใจสภาพชุมชน มีเจตคติที่ดีต่อชุมชน ทำให้เกิดความรับผิดชอบต่อชุมชน หรือท้องถิ่น อันนำไปสู่การสร้างสรรค์ชุมชนและประเทศชาติในอนาคต
5. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาเป็นการช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพของบุคคล โดยเฉพาะในเรื่องการรู้จักสังเกต และทำความเข้าใจกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัว อันเป็นการเสริมสร้างความรู้ ความคิดให้กับตัวเอง

จากสาระสำคัญดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวทัศนศึกษานั้น เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพวิธีหนึ่ง ทำให้ในหลาย ๆ ประเทศให้ความสำคัญต่อกิจกรรมท่องเที่ยวทัศนศึกษา หรือการศึกษานอกสถานที่อย่างมาก เช่น ในประเทศญี่ปุ่นและเกาหลี จะมีหลักสูตรที่กำหนดให้เยาวชนเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ และขยายวงกว้างขึ้นในชั้นเรียนที่สูงขึ้น ตั้งแต่ระดับประถมจนถึงชั้นมหาวิทยาลัย โดยมีอาจารย์พาไปหรือนักเรียนไปด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นภายในประเทศหรือแม้แต่ต่างประเทศ ซึ่งนักเรียน นักศึกษาของเขานั้นหางานพิเศษทำ เพื่อเก็บเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวเองโดยไม่รบกวนจากผู้ปกครอง นอกจากนี้หน่วยงานจากทั้งภาครัฐและเอกชน ยังให้การสนับสนุนโดยการจัดสถานที่พักราคา

ประหยัดตามเมืองต่าง ๆ ไว้สำหรับนักเรียน และจำหน่ายบัตรโดยสารรถยนต์ รถไฟ เครื่องบิน ในราคาพิเศษสำหรับนักเรียน เป็นต้น (สมสิทธิ์ จิตรสถาพร, 2535, หน้า 4)

สำหรับการจัดทัศนศึกษาสำหรับเยาวชนไทยตั้งแต่อดีตมานั้น ยังขาดการส่งเสริมที่ชัดเจนและขาดการแนะนำที่ถูกต้องจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน ทำให้การท่องเที่ยวทัศนศึกษาของเยาวชนเป็นไปในรูปแบบของการนำเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ สนุกสนาน เท่านั้น เยาวชนจึงไม่เกิดการเรียนรู้จากการจัดการท่องเที่ยวทัศนศึกษาเท่าที่ควร ทำให้ไม่เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองซึ่งมีความห่วงใยในเรื่องความปลอดภัย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540, หน้า 2) และจากการศึกษาเพื่อหาแนวทางพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวของเยาวชนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2533, หน้า 3-8) พบว่า สถานศึกษาระดับโรงเรียนนิยมจัดไปท่องเที่ยวทัศนศึกษาแบบไม่ค้างแรมมากกว่าค้างแรม คือ ร้อยละ 62 ไม่ค้างแรม มีเพียงร้อยละ 32 ที่ค้างแรม ทั้งนี้เพราะโรงเรียน และผู้ปกครองต่างเห็นว่าการท่องเที่ยวทัศนศึกษาแบบค้างแรมมีความยุ่งยากในการจัดเตรียมการ และอาจมีความเสี่ยง ไม่มีความปลอดภัยในการเดินทาง และสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย ทำให้การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวทัศนศึกษาแบบค้างแรมไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญในการพัฒนาสุขภาพของเด็กนักเรียน ให้เป็นเยาวชนที่มีความรู้และประสบการณ์ที่กว้างขวาง ตลอดจนได้รู้จักประเทศของตนเองดียิ่งขึ้น

ในปัจจุบันหลายฝ่ายได้พยายามให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวทัศนศึกษาของเยาวชนไทยมากขึ้น ดังจะเห็นได้จาก ในปี 2545 ทางกระทรวงศึกษาธิการได้รับเงินงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลประมาณ 215 ล้านบาท สำหรับจัดโครงการท่องเที่ยวทัศนศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก และเยาวชนขึ้น เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้สถาบันการศึกษาจัดทัศนศึกษาแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญต่าง ๆ ทั้งใน และนอกเขตพื้นที่โรงเรียนให้แก่นักเรียน เป็นการเพิ่มพูนความรู้ และประสบการณ์ ทั้งในด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี

วิทยาศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวของประเทศ ให้มีเจตคติที่กว้างไกลต่อชีวิตและสังคม มีความภาคภูมิใจในแหล่งภูมิปัญญาของไทย (ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและครอบครัว กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) เช่นเดียวกับสถานศึกษาต่าง ๆ ที่ได้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทัศนศึกษาให้กับนักเรียนในรูปแบบที่แตกต่างกันไป โรงเรียนวัดศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นอีกโรงเรียนหนึ่งที่ได้เห็นความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ ควบคู่กับการฝึกทักษะการดำรงชีวิต และทักษะการประกอบอาชีพ โดยใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวทัศนศึกษา ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด โดยมีครูนิธยา เนตรศักดิ์เกษม ซึ่งเป็นครูต้นแบบปี 2542 เป็นผู้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้จากกรณีป่าชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 จนได้รับการสนับสนุน

จากองค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) และปัจจุบันโรงเรียนวัดศรีบัวบาน ได้จัดรูปแบบการเรียนรู้ เป็น 3 รูปแบบ ที่เน้นทักษะการดำรงชีวิต และทักษะการประกอบอาชีพ โดยใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ทำให้เด็กรักท้องถิ่น และมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน ดังนี้ (สุมน อมรวิวัฒน์, 2544, หน้า 19)

1. กิจกรรม “พ่อบ้านพ่อเฒ่า” เป็นการศึกษาบริเวณโรงเรียน และวัดซึ่งอยู่ใกล้โรงเรียน สำหรับเด็กนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษา
2. กิจกรรม “เที่ยวแอ่วแวดบ้าน” เป็นการเดินเที่ยวศึกษารอบ ๆ หมู่บ้านของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น
3. กิจกรรม “ซักรถถีบแอ่วแวดบ้าน” เป็นการขี่จักรยานเที่ยวศึกษารอบหมู่บ้านของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย

จากการที่เด็กนักเรียนโรงเรียนวัดศรีบัวบาน ได้เรียนรู้แบบประสบการณ์จากท้องถิ่นเสมอ ๆ จึงทำให้เด็กนักเรียนได้พัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์ และทักษะการสื่อสารอยู่ตลอดเวลา การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวทัศนศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการทัศนศึกษาภายในชุมชน หรือนอกชุมชนของโรงเรียนวัดศรีบัวบาน โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทัศนศึกษาในต่างพื้นที่หรือต่างจังหวัด ทำให้เด็กนักเรียนได้มีประสบการณ์ และทัศนะที่กว้างไกล รวมทั้งได้เรียนรู้วิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากชุมชนของตน ซึ่งในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 นี้ โรงเรียนวัดศรีบัวบานได้มีโครงการนำนักเรียนไปทัศนศึกษาที่อุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ หว้ากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และเป็นแหล่งเรียนรู้ในด้านวิทยาศาสตร์ โครงการนำนักเรียนไปท่องเที่ยวทัศนศึกษาครั้งนี้ เป็นการท่องเที่ยวแบบค้างแรมครั้งแรก ระยะเวลาทั้งสิ้น 4 วัน ในช่วงเดือนธันวาคม 2545 เป็นการเดินทางโดยรถไฟ มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปท่องเที่ยวทัศนศึกษาคนละ 1,200 บาท ซึ่งนักเรียนมีความสนใจ และกระตือรือร้นที่จะร่วมเดินทางในครั้งนี้มาก ดังเห็นได้จากนักเรียนส่วนใหญ่ได้เก็บสะสมเงินล่วงหน้าก่อนวันเดินทางถึงสี่เดือนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางทัศนศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้จากการท่องเที่ยวทัศนศึกษาของนักเรียนกลุ่มนี้ และการที่ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นนั้น เพราะตามทฤษฎีพัฒนาการเชาว์ปัญญาของ Piaget กล่าวว่า เด็กวัยตั้งแต่ 12 ปีขึ้นไปมีพัฒนาการทางเชาว์ปัญญาและความคิดอยู่ในขั้นที่ 4 คือ ขั้นที่คิดอย่างเป็นนามธรรม (Formal-Operational Stage) ซึ่งถือเป็นขั้นสุดยอดของพัฒนาการทางเชาว์ปัญญา และความคิดของเด็ก คือ ความคิดแบบเด็กจะหมดไป เด็กวัยนี้จะเริ่มคิดแบบผู้ใหญ่ สามารถที่จะคิดหาเหตุผลนอกเหนือไปจากข้อมูลที่มีอยู่ สามารถที่จะคิดอย่างนักวิทยาศาสตร์ สามารถที่จะตั้งสมมติฐาน และทฤษฎี และเห็นว่าความเป็น

จริงที่เห็นกับการรับรู้ ไม่สำคัญเท่ากับความคิดถึงสิ่งที่อาจเป็นไปได้ (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2544, หน้า 57) ซึ่งจากเหตุผลดังกล่าว จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะศึกษาเด็กวัยมัธยมศึกษาตอนต้น (อายุระหว่าง 12-15 ปี) ซึ่งมีความพร้อมที่ควรได้รับการส่งเสริมให้ไปเรียนรู้จากการท่องเที่ยวทัศนศึกษาเพื่อเป็นการพัฒนาเขาว่าปัญญาขั้นสูงสุดของเด็ก และเป็นการเตรียมความพร้อมในการศึกษาในขั้นสูงต่อไป และเนื่องจากยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาผลการเรียนรู้ที่ได้จากกระบวนการท่องเที่ยวทัศนศึกษาที่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาในเรื่องนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้จากการท่องเที่ยวทัศนศึกษา ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545

2. ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนที่ได้จากประสบการณ์การท่องเที่ยวทัศนศึกษาแบบค้างแรมที่โรงเรียนเป็นผู้จัดให้

นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยวทัศนศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่โรงเรียนนำนักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่แบบค้างแรมตามสถานที่ที่กำหนดไว้ เพื่อแสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยการพบเห็นบุคคล สถานที่ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ เพื่อให้ให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และได้แง่คิดนอกเหนือไปจากความสนุกสนานเพลิดเพลิน หรือความบันเทิงที่ได้รับจากการท่องเที่ยวทั่วไป

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authenticity Learning) ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่นักเรียนได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวทัศนศึกษาแบบค้างแรม และมีองค์ประกอบสำคัญคือ การสังเกต การสงสัย การอยากรู้คำตอบ การแสวงหา การคาดคะเน การหาข้อมูล และการตรวจสอบคำตอบ

นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
โรงเรียนวัดศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. มีข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว
ทัศนศึกษาแบบค้างแรม ที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ของเด็กนักเรียน
2. สถาบันการศึกษา ครอบครัว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลจากการวิจัย
ครั้งนี้ไปใช้ประโยชน์ต่อการจัดการท่องเที่ยวทัศนศึกษา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved